בחד זימנא אמרינן ליה או דלמא כיון דבזה אחר זה נדר, תרי זימני אמרינן ליה ואם תמצא לומר כיון דבזה אחר זה נדר, תרי זימני אמרינן ליה, אמר "שני דמי עלי" בבת אחת מהו: הכא ודאי בבת אחת נדר, בבת אחת אמרינן ליה או דלמא כיון דקאמר "שני", כזה אחר זה דמי; אם תימצי לומר כיון דקאמר "שני" כזה אחר זה דמי, אמדוהו מאליו מהו מי אמרינן הא אמיד מאליו וקאי או דלמא בעינן כוונה לאומדנא? פשוט מהא חדא דתנן "דמי עלי" ומת לא יתנו יורשין שאין דמים למתים ואי ס"ד אמדוהו מאליו הרי אומדנא הא אמיד וקאי, מי איכא גברא דלא שוי ארבעה זוזי, אמדוהו מאליו נחית לאומדנא, "דמי עלי" לא נחית לאומדנא:

מתני' חומר בערכין מבנדרים כיצד: האומר "ערכי עלי" ומת, יתנו היורשים; "דמי עלי" ומת לא יתנו היורשים שאין דמים למתים. "ערך ידי, וערך רגלי עלי" לא אמר כלום, "ערך ראשי, וערך כבידי עלי" נותן ערך כולו. זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו. "חצי ערכי עלי" נותן חצי ערכו. "ערך חציי עלי" נותן ערך כולו. "חצי דמי עלי" נותן חצי דמיו, "דמי חציי עלי" נותן דמי כולו. זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כולו. האומר "ערכו של פלוני עלי" מת הנודר והנידר יתנו היורשין. "דמיו של פלוני עלי" מת הנודר יתנו היורשין, מת הנידר לא יתנו היורשין שאין דמים למתים:

גמ' ת"ר חומר בנדרים מבערכין שהנדרים חלין על בהמה חיה ועוף ואין נדונים בהשג יד משא"כ בערכין, חומר בערכין מבנדרים כיצד: אמר "ערכי עלי" ומת יתנו יורשין, "דמי עלי" ומת לא יתנו יורשין שאין דמים למתים. אמר "ערכי עלי" ומת יתנו יורשין, ש"מ מלוה על פה גובה מן היורשין? שאני הבא דמלוה הכתובה בתורה היא. ש"מ מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא? הב"ע כשעמד בדין, דכוותה גבי "דמי עלי" שעמד בדין אמאי לא יתנו יורשין? "דמי עלי" מחוסר אומדנא, "ערכי עלי" לא מחוסר ולא כלום: ערך ידי ורגלי עלי, וכו': אמר רב גידל אמר רב ונותן דמיה, והא "לא אמר כלום" קתני? לא אמר כלום לרבנן ונותן דמיה לר"מ, הא אמרה חדא זימנא דאמר רב גידל א"ר האומר "ערך כלי זה עלי" נותן דמיו, מהו דתימא התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל הכא מיטעא קטעי דסבר כי היכי דאיכא ערך ראשי, וערך כבידי, איכא נמי ערך ידי, וערך רגלי, אבל דמי לא קאמר, קמ"ל: ערך ראשי וערך כבידי נותן ערך כולו: מ"ט "נפשות" קאמר רחמנא: זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו כו': לאתויי מן הארכובה ולמעלה: חצי ערכי עלי נותן וכו': ת"ר חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו, ר' יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם. אמאי? א"ר פפא לוקה בערך שלם, מ"ט גזירה חצי ערכי אטו ערך חציו, וערך חציו הוי דבר שהנשמה תלויה בו: "חצי דמי עלי" נותן (כו') דמי חציי עלי נותן דמי כולו: מ"ט "נדר בערכך נפשות" כתיב: זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו כו': לאתויי מן הארכובה ולמעלה: ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא אמר כלום. רבא חלש, עול לגביה אביי ורבנן ויתבי וקאמרי בשלמא ר"מ קסבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא כולו ול"ש חציו, אלא רבנן מאי קסברי: אי אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' כולו נמי ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' חציו נמי, אמר להו (רבא ואביי) רבנן דהכא כר"מ סברי לה וסברי לה כר"ש: סברי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ונסברי לה כר"ש דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים: כוליה, אורחיה לאיתנדובי, פלגיה, לאו אורחיה לאיתנדובי: האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר, כו': מאי ניהו שעמד בדין, היינו הך? סיפא איצטריך ליה דמיו של פלוני עלי ומת הנודר יתנו היורשים

מהו

א) [לעיל ה. וש"נ] ב) [צ"ל אביי ורבא] ג) מנחות קג. [נזיר ט. פסחים נג:] ד) צ"ל עלי

רש"י

בחד זימנא אמדינן ליה · פי' שנים (בדמים) יתן ערך אלא לשום דברים בעלמא ועשרה היו שם מהו: פשוט מהא מתני' חדא · מהני בעיות: שאין דמים למתים · ומעיקרא לא ידעינן כמה שוה: הא אמיד וקאי · דהא אין לך אדם שאינו שוה ד' זוזי: לא נחית לאומדנא · שלא נאמד, מטולם אלא השתא הוא דאמדינן [יז] ואכן אומדנא בעינן:

מתני' ערכי עלי · דבר קצוב הוא הלכך יתנו היורשין: שאין דמים למתים · והא דתניא בב"ק (דף כז) "ונתן פדיון נפשו" דמי ניזק, התם הוא טעמא משום דמשעתא דהזיק רמי עליה לשלומי כשעת ההיזק והאיא שעתא דהזיקיה חי הוא אבל "דמי עלי" שאינו [יח] (עד) אלא מה שישומוהו ב"ד, והרי לא בא לידי כך שהרי מת [יט] (א) לא יתנו היורשין: נותן ערך כולו · [כ] (בערכך) נפשות כתיב (ב) (ג): ערך חציי עלי · הוי כערך ראשי וערך כבידי דהוי דבר שהנשמה תלויה בו: "דמי חציי עלי" נותן דמי כולו · דהא תניא בפרק השג יד (לעיל יח:) הקשתה דמים לערכין לידון בכבודו: **גמ'** על בהמה · אם אמר "דמי בהמתי עלי" אבל ערך אינו אלא באדם: ואינן נידונין בהשג יד · שאם אמר "דמי עלי" ואין ידו משגת יתן הכל לכשיוכל: ש"מ מלוה על פה כו' · פלוגתא היא בכמה דוכתי: ש"מ מלוה הכתובה כו' · פלוגתא היא במס' בכורות בפ' יש בכור לנחלה (דף מח): כשעמד בדין · וחייבוהו קודם מותו דה"ל כמלוה בשטר: אמאי לא יתנו יורשין · *הרי אמדוהו ב"ד: מחסרא אומדנא · שחייבוהו לשלם ולא הספיקו לאומדו עד שמת: לא אמר כלום לרבנן · דאמרי בפ"ק (לעיל ה:) אדם מוציא דבריו לבטלה: [כא] נותן דמיו · ואוקימנא בפ"ק דאליבא דר"מ אמרה: אבל דמי לא קאמר · והלכך לא ליתיב דמי קמ"ל: נדר בערכך · הוקשו נדרים לערכין: ל"ש כולו ול"ש חציו · ואשמועינן בחציו וכ"ש בכולו דהע"ג דלאו אורחא לאינדובי חצי דמי כלי אפ"ה יהיב וכ"ש כולו: אפי' כולו נמי · אפי' אמר ערך כלי זה עלי ליפטר: סברי לה כר"מ · ומש"ה לא פליג בכולו (ג): ר"ש פוטר · האומר "הרי עלי מנחה מן השעורין" בפ"ב דמנחות (דף קג): מאי ניהו שעמד בדין · כלומר מתני' דקתני יתנו היורשין היכי מיתוקמא בע"כ כשעמד בדין קודם מותו כדאוקמא לרישא ואמאי הדר קתני לה:

תוספות

אמדוהו מאליו מהו מי אמרי' כו' · הא בעיא לא אתיא בואם תמצא לומר כמו ההיא דלעיל ובגדה היה יכול לשאלה אלא שרולה לערבה עם שאר הבעיות: **דמי** עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו' · והא דתניא בב"ק (דף כז וסס) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק פי' ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה מחיים גזרת הכתוב היא אבל הכא אינו נודר אלא דמים [כב] שישומוהו בב"ד והוא לא בא לידי שומא שהרי הוא מת לא יתנו יורשין את דמיו: **ת"ר** חומר בנדרים מבערכין כו' · תימה אמאי לא פריך אמתני' דקתני זה חומר בנדרים מבערכין זה חומר ותו לא והא איכא הני דברייתא דכה"ג פריך בב"מ פרק הזהב (דף מ:) גבי הא דאמר זה חומר בהקדש מבהדיוט ופריך זה חומר ותו לא והא איכא טובא לפרוך הכא הכי וי"ל דהתם ליכא חידוש למנות חומרא בהקדש מבהדיוט דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט ומש"ה קא מתמה עליה הש"ס זה חומר ותו לא והא איכא טובא אבל הכא דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדרים מבערכין מש"ה לא שייך למיפרך עליה זה חומר ותו לא דתנא ושייר: [כג] **ואין** נידונין בהשג יד כערכין · וקשה שהרי הקשו לעיל (ד' יח:) דמים לערכין [כד] מרגלית לקלים ואין היקש למחצה ואיכא למימר דאיכא חד מיעוטא דכתיב יעריכנו הכהן גבי ערכין דמשמע ליה *ולא לאחר וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן ולא גבי נדרים: **לאתויי** מן הארכובה ולמעלה · וא"ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר י"ח טריפות וי"ל דאיכא רבותא בהאי טפי לאפוקי דר"ש דאמר (חולין דף מב:) יכולה היא ליטות ולחיות: **ת"ר** המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו · ה"ג ברוב הספרים ולא נראה דא"כ מאי קאמר בסמוך פלגיה לאו אורחיה לאינדובי ואמאי אין דרך להתנדב חצי שוייה של כלי לכך נראה כר"י דה"ג "המעריך ערך חצי כלי" והשתא ניחא דאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי דחצי כלי אין שוה כלום ומשום הכי קאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי:

אמר

רבינו גרשום

אמדוהו מאליו שלא אמר דמי עלי: שאין דמים למתים · שאין אדם יכול לידע מאחר שמת כמה הוא שוה כשהוא חי: מי איכא גברא דלא שוה ד' זוזי כשהוא חי והוה כי אמיד וליהבו יורשין (לא) דמי: אמדוהו מאליו נהית לאומדנא · ודקדקו בו כמה היה שוה: דמי עלי · ומת לא נחית מעיקרא לאומדנא נסורה הלכך לא יתנו היורשין: ואין נידון בהשג יד · אלא נותן כל מה שיש לו וחוזר ונותן כשיהא לו: שאני הבא דמלוה הכתובה בתורה היא · דכיון שאמר ערכי עלי כבר כתוב בתורה כמה צריך ליתן: [בשעמד בדין · וחייבוהו ליתן וכל העומד לגבות כגבוי דמי: מחוסר אומדנא · בשעמד בדין ולא אמדוהו ומת ולא אמר כלום: א)דאין הנשמה תלויה בו: ונותן דמיה · של יד כלומר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וידוע שאין ערך ליד וגמר ואמר לשום דמים ונותן דמיה: לר"מ דאמר בפירקין קמא המעריך פחות מבן חודש ר"מ אומר נותן דמיו כו': מיטעא קא טעי דסבר כו'] אבל דמי לא · כלומר לשום דמים לא מתכוין ולא ליתן דמיה קמ"ל: לאתויי מן הארכובה ולמעלה · שאם אמר ערך רגלי עלי מן הארכובה ולמעלה נותן ערך כולו: [מ"מ נדר בערכך כתיב כלומר כל שישנו בערכין ישנו בדמים דהיינו נדר]: וחכ"א לא אמר כלום · כשהעריך חצי כלי אבל העריך כלי שלם נותן את דמיו: [סברי לה כר"ם דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה היכא דהתנדב כדרך המתנדבים דהעריך כולו פלגיה לאו אורחא לאינדובי הלכך לא אמר כלום דסבר לה כר' שמעון]: מאי ניהו · האומר ערכו של פלוני עלי [ומת הנודר והנידר · אמאי יתנו היורשין בשעמד בדין המעריך קודם שמת]: היינו הך · בשמעתין דלעיל אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין ואוקימנא כשעמד בדין: א) נראה דחסר כאן וצ"ל ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום · דאין הנשמה תלויה בו: ונותן דמיה · של יד כלומר וכו' ·

שיטה מקובצת

... המעריך חצי כלי) הלכך לא אמר כלום לרבנן כדמפרש טעמא דפלגי לאו אורח ארעא לאינדובי דהא תנן במתני' ערך חציי עלי נותן ערך כולו אלמא לא אשכחן בערכין דבלשון זה מתחייב פלגי וכן בכלי נמי כשאמר ערך חצי כלי עלי פלגי לאו אורח ארעא לאינדובי וכולו נמי לא מקדיש דלא שייך בכלי נידון בכבודו הלכך דמי חציו נמי לא יהיב ול"נ המעריך חצי ערך כלי רמשמע דאמר חצי ערך כלי זה עלי דבכה"ג בערכין מתחייב פלגי כדתנן חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו וא"כ בכלי נמי אורחא לאינדובי פלגי ויתן דמי חצי הכלי · הרא"ש ז"ל: יא] רבה חלש: יב] אי קסברי אדם: יג] כולו · גליון · המ"ל דאת"נ דרבנן סברי אפילו כולו נמי ולסברת דר"מ נקטיה · הרא"ש ז"ל: יד] להו רבה תיבות רבא ואביי נמחק: טו] וסברי לה כר"ש · גליון · אע"ג דלא דמי כולי האי להא דר"ש דלא פטר ר"ש אלא במתנדב דבר שאין דרך להתנדב כלל כגון מנחה מן השעורים ומן העדשים או נזיר מן הגרוגרות אבל הכא היה מודה ר"ש בדבר שדרך להתנדב כולו שאם התנדב חציו שחייב לשלם אלא סבר כר"ש ועדיפא מר"ש · הרא"ש ז"ל: טז] שנים בדמיו יתן את מ' נמחק: יז] דאמדינן הבי ואנן: יח] נודר ס"א חייב אלא: יט] מת הלכך לא: כ] בערכך ס"א במעריך נפשות: כא] לבטלה הס"ד ומה"ד ונותן דמיו לר"ם דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך ליד ורגל וגמר ואמר לשם דמים הס"ד ומה"ד נותן דמיו ואוקימנא: כב] דמים שישומו אותו בב"ד והרי לא בא לידי שומא שהרי היה מת הלכך לא יתנו: כג] מה"ד משא"כ בערכין תימה ונקיש דמים לערכין להשיג יד שהרי הקשינו: כד] לערכין לענין מרגלית:

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה שאין דמים וכו' שהרי מת ע"כ לא: (ב) ד"ה נותן וכו' כתיב וכשאומר ערך חציי כנ"ל והד"א: (ג) ד"ה סברי וכו' בכולו הס"ד ואח"כ מ"ס כר"ש דפוטר: